

# Globos namų auklėtinių teisės gyventi šeimoje įgyvendinimas: globos namų darbuotojų požiūris

Kristina Samašonok

Vilniaus kolegija, Verslo vadybos fakultetas, Vadybos katedra, Didlaukio g. 49, 08303 Vilnius, samasonok@gmail.com

**Anotacija.** Straipsnyje nagrinėjamas globos namų darbuotojų požiūris į globotinių teisę gyventi tėvų ar globėjų šeimose. Atlikus globos namų darbuotojų nuomonės tyrimą, sužinota jų nuomonė apie galimybę globotiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimose, esamos situacijos vertinimas, sunkumai, kylantys bendraujant su globotinių tėvais. Įvardijamos problemos, apsunkinančios teisės globos namų auklėtiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimose įgyvendinimą.

**Esminiai žodžiai:** *globos namų auklėtinis, teisės gyventi šeimoje įgyvendinimas.*

## Įvadas

Vaiko globa visada buvo jautri ir aktuali visuomenės problema. Globos namuose gyvenančių vaikų (plačiąja prasme – iki 18 metų) psychosocialinė raida pastaraisiais dešimtmečiais tapo tiek mokslininkų, tiek praktikų, tiek politikų ir žiniasklaidos dėmesio sulaukiančia sritimi. Šis susidomėjimas nėra atsitiktinis, kadangi šeima, jos narių tarpusavio santykiai bei jų kokybė yra itin svarbūs asmens raidos procese, o vaiko atskyrimas nuo tėvų ir apgyvendinimas globos namuose turi ilgalaikes pasekmes jo raidai ir brandai.

Daugumos užsienio šalių mokslininkų (Dodge, Coie, 1987; Dadds et al., 1991; Дружинин, 1996) darbuose tyrinėjama šeimos įtaka vaiko psychosocialinei raidai, akcentuojama šeimos narių tarpusavio santykių kokybė, nuo kurios priklauso vaiko pasaulio pažinimo lygis, bendravimo su kitais ypatumai, gebėjimas užmezgti ir išlaikyti sėkmingus socialinius santykius su aplinkiniais. Šeimos vaidmenį ir augimo sąlygų joje svarbą vaiko asmenybės formavimuisi bei jo įsitraukimui į socialinę aplinką savo darbuose atskleidė ir

dauguma Lietuvos mokslininkų (Barkauskaitė, Kvieskienė, 1999; Andriekienė, Seneckaitė, 2001; Barkauskaitė, 2001; Rupšienė, 2001; Litvinienė, 2002; Kvieskienė, 2003, 2005). Pasak A. Juodraičio (2003, 2004), šeimos socioekonominis, kultūrinis ir intelektinis statusas, vaiko ir tėvų tarpusavio santykių kokybė, sudarytos augimo ir lavinimo sąlygos formuoja asmenybės savybių pagrindus, elgesio ypatumus, socialinio kryptingumo specifiką. Ne vienas edukologas ir psichologas (Aramavičiūtė, 2005; Leliūgienė, 2003; Pileckaitė-Markovienė, Lazdauskas, 2007) atkreipia dėmesį į tai, kad vaikas iš tėvų perima sistemą, kurią sudaro jų gyvenimo būdas, socialinė patirtis, dorovinė ir dvasinė kultūra, elgesio normos bei vertybių sistema, jos pagrindu kuriami santykiai su kitais žmonėmis, su aplinka. A. Juodaitytės (2002) požiūriu, šeimoje formuojasi ne tik psichikos bruožai ir savybės, kurie lemia esamą bendrąjį vaiko elgsenos pobūdį, bet ir tie socialinės elgsenos bruožai, kurie laikomi investicijomis į jo ateitį. Kitų mokslininkų teigimu, šeimoje atliktas darbas ankstyvojoje vaikystėje nulemia vėlesnių socialinių ir emocinių galių įgijimo sėkmę (Pikūnas, 2000) ir yra svarbi prielaida kitų auklėjimo grandžių veiklos sėkmei užtikrinti (Bajoriūnas, 1997). Taigi šeima – svarbiausioji terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti, įgyti būtiniausių socialinių gyvenimo įgūdžių (Sakalauskas, 2000). Ji yra tobuliausias augimo institutas, kuriame yra sukoncentruotas didelis ugdomasis potencialas, palankiai veikiantis vaiko psichiką, skatinantis jo protinę ir dorovinę raidą, patenkinantis emocinius vaiko poreikius, suteikiantis ankstyvąją socialinę patirtį (Bajoriūnas, 1997).

Įvertinus šeimos svarbą psichosocialinei asmenybės raidai, tėvų globos netekusių vaikų situacija verčia atkreipti dėmesį į vaiko globos sistemos tobulinimą. Vis dažniau kalbama apie siekimą užtikrinti teisės šiems vaikams gyventi šeimoje įgyvendinimą. Reikėtų pripažinti, kad atlikta nemažai mokslinių tyrimų, kuriuose nagrinėjamas atskyrimo nuo šeimos ir augimo globos namų sąlygomis poveikis tėvų globos netekusių vaikų psichosocialinei raidai. Publikacijų gausa šia tema mokslo leidiniuose tik patvirtina problemos aktualumą. Deja, Lietuvoje mokslo darbų, kuriuose pagrindiniu objektu būtų pasirinktas teisės globos namų auklėtiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimas, yra vos keletas. Pasigendama tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama, kokios pastangos ir veiksmai dedami siekiant grąžinti globos namuose gyvenančius vaikus biologiniams tėvams ar integruoti į globėjų šeimas.

Atsižvelgiant į esamą situaciją, tikslinga įvertinti veiksmų, kuriais siekiama užtikrinti teisės tėvų globos netekusiems vaikams gyventi šeimoje, įgyvendinimą, išvelgti egzistuojančias problemas ir numatyti situacijos gerinimo perspektyvas bei galimus pokyčius. Esamos situacijos atskleidimas, galimų pokyčių numatymas galėtų būti itin naudingi svarstant globos namų auklėtinių grąžinimą biologiniams tėvams ar integruojant į globėjų šeimas, paskatintų ieškoti veiksmingos pagalbos šeimoms ir sudarytų galimybę vaikams gyventi ne vaikų namuose, o augti tėvų ar globėjų šeimose.

Įvertinus temos aktualumą, iškyla šis **probleminis klausimas**: kokios pastangos dedamos norint užtikrinti teisę globos namų auklėtiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje, koks globos namų darbuotojų požiūris?

**Tyrimo tikslas** – atskleisti ir įvertinti globos namų darbuotojų požiūrį į globotinių teisę gyventi tėvų ar globėjų šeimose.

Tikslui pasiekti numatoma įgyvendinti šiuos **uždavinius**:

1. Teoriškai pagrįsti šeimos svarbą asmenybės raidai.
2. Įvertinti globos namų darbuotojų pastangas ir pasiekimus (stipriąsias puses), užtikrinančius teisės globotiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą.
3. Atskleisti problemas bei trūkumus, apsunkinančius teisės globos namų auklėtiniais gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą.
4. Remiantis globos namų darbuotojų požiūriu, numatyti vaikų globos sistemos tobulinimo būdus, padėsiančius užtikrinti teisės globotiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą.

### **Šeimos svarbos asmenybės raidai pagrindimas teoriniu aspektu**

Aptardami šeimos įtaką vaiko psichosocialinei raidai, kai kurie tyrėjai (Radzevičienė, 2000, 2003; Ярославцева, 2002; Прихожан, Толстых, 2005) akcentuoja vaiko ir tėvų glaudaus ryšio (ypač ankstyvojoje vaikystėje) svarbą. Šis ryšys aiškinamas remiantis J. Bowlby'o (1980) prieraišumo teorija. Pasak mokslininko, prieraišumas yra elgesio sistema, reguliuojanti vaiko santykius su tėvais ir užtikrinanti jo fizinį bei psichologinį saugumą, lemianti vėlesnių santykių pobūdį. Šalia tėvų saugiai besijaučiantis vaikas, patiriantis globą, meilę, rūpestį, tampa saugiai prieraišus (Bowlby, 1980; Juodraitis, 2004), yra ramus, linkęs pasitikėti kitais žmonėmis (Bowlby, 1980), turi gerus socialinius įgūdžius (Dadds et al., 1991; Lupien et al., 2001). Vadinasi, glaudūs emociniai tėvų ir vaiko tarpusavio santykiai, šeimos aplinka yra vieni esminių asmens psichosocialinės raidos ir jo sėkmingo funkcionavimo visuomenėje veiksnių, kurie sunkiai pakeičiami už šeimos ribų. Šeimoje patiriamas emocinių ryšių nepastovumas, stoka ar jų nebuvimas gali sutrikdyti asmenybės raidą, silpnina jo saugumo jausmą (Braslauskienė, 2000; Kairienė, 2002, 2005; Ярославцева, 2002; Прихожан, Толстых, 2005). Nesaugiai besijaučiantis vaikas tampa uždaras, pasyvus, bailus (Ярославцева, 2002; Прихожан, Толстых, 2005), abejingas aplinkai (Поляков, Солоев, 1998, cit. pgl. Kairienė, 2002), jaučiasi negebantis įvykdyti jam keliamų reikalavimų, jautriai reaguoja į kritiką, nepajėgia kurti teigiamų santykių su kitais žmonėmis, jais nepasitiki ir mieliau būna vienas nei su kitais (Cicchetti et al., 1993; Vorria et al., 1998; Hukkanen et al., 1999).

Itin neigiamą poveikį vaiko saugaus prieraišumo formavimuisi daro jo atskyrimas nuo tėvų ir apgyvendinimas globos namuose. Atidavus vaiką į globos namus, dažniausiai nutraukiami emociniai ryšiai su biologiniais tėvais (ypač su motina) ar juos atstojančiais asmenimis, arba tie ryšiai tampa nepastovūs, kurie yra svarbūs vaiko prieraišumo bei saugumo jausmo, pasitikėjimo savimi ir aplinka formavimuisi (Прихожан, Толстых, 2005; Bowlby, 1980; Dadds et al., 1991), ir vaikas netenka jam labai reikšmingo emocinio stimuliavimo šaltinio. Be to, vaikas, patyręs pakitusių ar visai nutrūkusius ryšius su biologiniais tėvais, atsiduria socialinės rizikos lauke, patiria savojo identiteto formavimosi sunkumų (Vaitekoniene, 2001; Kairienė, 2002). Daugelio mokslininkų darbų išvados rodo,

kad išgyvenę tėvų atstūmimą ir apgyvendinti globos namuose vaikai neretai susiformuoja neigiamą pasaulio sampratą ir jį suvokia kaip nenusipėjimą, pavojingą, nepatikimą (Vaitėkonienė, 2001), yra nerimastingi, jaučia įtampą (Vorria et al., 1998; Hukkanen et al., 1999; Žukauskienė, Leiputė, 2002; Samašonok, Žukauskienė, 2004), linkę užimti pasyvią gyvenimo poziciją (Braslauskienė, 2000), labiau nei palankiomis sąlygomis ir šeimose gyvenantys vaikai pasižymi atrenkamojo prieraišumo žmonėms trūkumu (Smirnova, 1991, cit. pgl. Juodraitis, 2004). Šiuos problemų pasireiškimo skirtumus dauguma autorių (Bowlby, 1980; Dadds et al., 1991; Braslauskienė, 2000; Прихожан, Толстых, 2005) aiškina skirtingų augimo sąlygų bei ankstyvos patirties, įgytos augant šeimoje, buvimu. Todėl kai kurie mokslininkai (Radzevičienė, 2000) mano, kad kuo vėliau vaikas pateks į globos namus, tuo ilgiau turės galimybę augti šeimoje (net ir žemo socialinio statuso), dažniau matyti motiną ir palaikyti ryšį su ja, nei augdamas globos namuose.

Apibendrinus mokslinę literatūrą galima teigti, kad pirmoji vaiko socialinio ugdymo(si) institucija, įtvirtinanti pagrindines socialines normas, padedanti įgyti vertingą socialinę patirtį, yra šeima. Tačiau šeima kartais būna ne tas socialinis institutas, kuris suteikia vaikui visavertes sąlygas. Augant šeimos aplinkoje, kur tėvai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaiko, naudoja prieš jį psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą ar gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams, išskyla pavojus vaiko fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei raidai bei saugumui. Siekiant vaiką apsaugoti nuo neigiamų reiškinių, neretai vaikas atskiriamas nuo šeimos ir apgyvendinamas globos namuose. Tačiau nukreipus vaiką į globos namus, nutraukiami emociniai ryšiai su jam artimiausiais žmonėmis – tėvais, kurie ypač svarbūs saugumo jausmo formavimuisi, socialinių ryšių plėtotei. Todėl įvertinus šeimos, kurioje įgyjami pirmieji ir svarbiausi socialinio gyvenimo įgūdžiai, bei artimų vaiko ir tėvų tarpusavio santykių svarbą vaiko psichosocialinei raidai, A. Juodraičio (2004) teigimu, valstybės skiriamas dėmesys šeimos institucijai turi būti viena iš prioritetinių sričių, kadangi šeimos narių tarpusavio sąveika daro įtaką ypač svarbioms determinuojančioms sistemoms: emociinei, reguliuojančiai emocijų interpretavimą, išraišką ir psichinės reprezentacijos sistemai, reguliuojančiai socialinį elgesį. Šią sąveiką, pasak mokslininko, net ir ypač kvalifikuotai organizuojant vaikų ugdymą globos namuose, užtikrinti būtų sudėtinga.

### **Tyrimo metodologija**

**Tyrimo dalyviai.** Tyrimo dalyvių imtis sudaryta remiantis tyrimo tikslu ir dalyviams numatytais kriterijais (Rupšienė, 2007; Bitinas et al., 2008), t. y. nagrinėjama problema analizuota pasitelkiant globos namų darbuotojus, kurie geriausiai galėtų apibūdinti realios praktikos siekiant užtikrinti globotinių teisės gyventi šeimoje įgyvendinimo subjektyvius aspektus. Tyrime dalyvavo 17 globos namų darbuotojų. Pasirenkant interviu dalyvius, naudotasi patikimumo, žinomumo, veiklos krypties ir darbo patirties kriterijais bei pačių dalyvių rekomendacijomis. Respondentai buvo pasirenkami atsitiktiniu būdu,

taip pat taikant „sniego gniūžtės“ metodą, kai respondentas nukreipia tyrėją pas kitą asmenį, galintį suteikti informacijos apie tyrinėjamą sritį (Žydzžiūnaitė, 2001). Sudarant imtį atsižvelgta į tai, kad būtų apimta kuo didesnė teritorija, t. y. siekta apklausti globos namų darbuotojus iš skirtingų Lietuvos miestų.

**Tyrimo metodai.** *Teorinis* – pedagoginės, filosofinės ir psichologinės mokslinės literatūros ir su nagrinėjama problema susijusių mokslinių leidinių analizė. *Interviu metodas* – globos namų darbuotojų nuomonių apie teisės globotiniams gyventi šeimoje įgyvendinimą diskursui atskleisti buvo taikyta kokybinė tyrimo prieiga. Taikant pusiau standartizuotą interviu metodą, globos namų darbuotojams buvo pateikiami iš anksto numatyti klausimai, kurie buvo sudaryti remiantis mokslinėmis išvalgomis, tyrimo problema, teoriniu kontekstu. Taikant interviu metodą, globos namų darbuotojai buvo skatinami apibūdinti darbo patirtį, ją apibendrinti; analizuoti teisės globotiniams gyventi šeimoje įgyvendinimo procesą bei jo pokyčius; įvertinti pasiekimus, stipriąsias puses siekiant užtikrinti globotiniams teisės gyventi šeimoje įgyvendinimą; įvardyti trūkumus, kylančius sunkumus bei numatyti galimybes situacijai gerinti, priimti pagrįstus sprendimus siekiant užtikrinti teisės globos namų auklėtiniams gyventi šeimoje įgyvendinimą.

**Duomenų rinkimo procedūra.** Vykdamas interviu, buvo laikomasi bendrųjų etikos principų. Atsižvelgiant į etikos reikalavimus, tyrimo vykdymas iš anksto derintas su globos namų administracija, dalyviai informuoti apie tyrimo atlikimo detales, užtikrintas tyrimo dalyvių konfidencialumas (teksto interpretacijose intervantų vardai ir pavardės neskelbiami, o nurodoma tik dalyvių darbo patirtis globos namuose ir pareigybė; globos namų administracijai pageidavus, miestai ir globos namų pavadinimai nėra nurodomi). Tyrimo dalyviams pritarus ir sutikus, pokalbiai buvo įrašomi diktofonu. Tolesnei duomenų interpretacijai panaudotos tik su nagrinėjama tema susijusios frazės. Interpretuojant globos namų darbuotojų išsakytas mintis, paraleliai pateikiama empirinė medžiaga, jos aprašymai bei aiškinimai grindžiami teorinėmis koncepcijomis. Kokybinio tyrimu buvo sukaupta gausi empirinė medžiaga, tačiau dėl didelio jos kiekio tolesnėje analizėje pateikiami tik informatyviausi atsakymai, atspindintys egzistuojančią problemą, jos sprendimo būdus ir globos namų darbuotojų požiūrį į situacijos gerinimo galimybes.

**Globos namų auklėtinių teisės gyventi šeimoje įgyvendinimas: pasiekimai ir kliūty.** Asmens psichosocialinė raida neatsiejama nuo tiesioginių vaiko ir jo tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio santykių. Pasak L. Radzevičienės (2003), pirmosios socialinės raidos apraiškos formuojasi drauge su saugumo jausmo stiprėjimu, su socialinių ryšių, einančių iš mikroaplinkos į makroaplinką, plėtimusi. Jokia globos ir ugdymo įstaiga natūraliai vykstančios psichosocialinės raidos garantuoti negali. Suprantant neabejotiną šeimos svarbą vaiko psichosocialinei raidai, būtina ieškoti visų galimų kontaktų su globotinio tėvais siekiant išlaikyti ir / ar atnaujinti ryšį su jais, skatinti jų norą susigrąžinti vaiką, mokyti keisti gyvenimo būdą, stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis. Šiame straipsnyje panaudoti monografijos „Institucinio ugdymo ir adaptyvaus elgesio dermės modeliavimas“ (Samašonok et al., 2010) tyrimo duomenys.

***Globos namų auklėtinių ryšių su jų šeima ir artimaisiais palaikymo inicijavimas.***

Globos namų darbuotojai supranta šeimos ir jos ugdomųjų galių svarbą vaiko psichosocialinei raidai (žr. 1 lentelę).

**1 lentelė. Globos namų auklėtinių ryšių su šeima ir artimaisiais palaikymo svarba: globos namų darbuotojų požiūris**

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
Vaiko gražinimo atgal į šeimą būtinybė.	<p><i>Vaikui mama, net ir savas kiemas visai kitaip (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis). Bet kuriam vaikui būtų geriau savo šeimoje (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Bet kuriam vaikui geriau savo šeimoje (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis);</i></p> <p><i>Mes dirbam &lt;...&gt; bet mes neatstosim vis tiek šeimos. Jų dešimt. Po trupinuką tos meilės tenka. Bet motina visiškai kas kita. Motina pabars kitaip. Kai auklėtoja išbarė, jau čia svetimas žmogus (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Aš už tai, kad vaikas gyventų šeimoje. Kiek galima, aš prieš vaiko atidavimą valstybės globai (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p>	Valstybinė globa yra tik biologinės šeimos pakaitas.
Šeimos svarba vaiko psichosocialinei raidai.	<p><i>Šeimoje vaikui geriau gyventi. Kad ir kokioje šeimoje vaikas užaugęs, kad ir ką matęs, vis tiek gauna truputėlį daugiau meilės, truputėlį daugiau rūpesčio. Čia gali stengtis kaip nori, bet šeimos vaikui neatstosi (auklėtoja, 8 metų darbo patirtis). Kaip bebūtų, yra tėvelių trūkumas globos namuose, ko vaikui labiausiai reikia ir trūksta (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis). Kad ir kiek jie yra matę ir patyrę blogo, jie vis tiek savo tėvus myli, jų laukia ir vis tiek nori būti su jais. Nors čia geresnės sąlygos sudarytos, jie ir pavalgę, apsirengę, jie išleisti į mokyklą, bet tėvai yra tėvai (auklėtoja, 2 mėn. darbo patirtis).</i></p>	

Tėvų globos netekusių vaikų ir paauglių ryšių su šeima ir artimaisiais palaikymo svarbą pabrėžia ir Lietuvos mokslininkai, nagrinėję globos namų auklėtinių gerovės klausimus. L. Radzevičienės (2003) požiūriu, nors vaikas ir atskiriamas nuo destruktinės socialinės aplinkos taip siekiant garantuoti jo ugdymo ir sveikatos priežiūrą, tačiau vaikas su namų aplinka buvo susietas ir emociniais ryšiais, kurie, apgyvendinus jį globos namuose, nutrūksta ir faktiškai niekuo nepakeičiami. Praradus galimybę globos namuose prisirišti prie kurio nors vieno asmens, prarandamas saugumo, pasitikėjimo savimi ir aplinka jausmas. Remiantis šiais požiūriais, galima manyti, jog vaiko apgyvendinimas

globos namuose yra abejotinas pasirinkimas, neapsaugos vaiko nuo smurto ir kitų neigiamų reiškinių.

Tyrimu taip pat siekta išsiaiškinti, kokias sąveikas globos namų darbuotojai konstruoja su globotinių tėvais, ar įtraukia juos į problemų sprendimą, ar informuoja apie jų vaikų pasiekimus, jiems kylančius sunkumus, kaip sprendami problemos pasitelkia šeimos narius, artimus ugdytiniams asmenis. Globos namų darbuotojai pripažįsta darbo su globotinių tėvais ir bendradarbiavimo su jais svarbą šeimos sampratos formavimuisi, stengiasi stiprinti ugdytinių ir jų tėvų ryšius, kreipiasi pagalbos į vaikų gimines, artimuosius, stengiasi ir siekia užtikrinti teisės globos namų auklėtiniams gyventi šeimoje įgyvendinimą (žr. 2 lentelę).

**2 lentelė. Ryšių su globos namų auklėtinių šeima ir artimaisiais palaikymo inicijavimas: globos namų darbuotojų patirtys**

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
Tėvų skatinimas lankyti savo vaikus globos namuose.	<i>Jeigu tikrai priima šeima vaiką, ir yra tinkamos sąlygos ir noro, tai tikrai visada leidžiame tėvams bendrauti su vaikais (auklėtoja, 3 mėn. darbo patirtis). Čia sugalvojau taip: paimsim ir pasveikinsim visas mamas, nusiusim atvirukus Motinos dienos proga (auklėtoja, 14 metų darbo patirtis).</i>	Globotinių ryšių išlaikymo su tėvais ir / ar artimaisiais inicijavimas, ugdytinių ir jų tėvų ir / ar giminaičių tarpusavio ryšių stiprinimas.
Nuolatinis priminimas tėvams apie jų reikalavimą savo vaikams.	<i>Prašome, stengiamės, kiek įmanoma, kad jie dažniau lankytų savo vaikus. Visą laiką primenam, kad vaikas pasiilgsta, kad jūsų reikia, ateikit &lt;...&gt; kad tas ryšys išliktų (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis). Šnekam, prašom susitikę, kad jie dažniau ateitų, aplankytų vaikus, kad jie palaikytų ryšius su savo vaikais, kadangi vaikai laukia (socialinė darbuotoja, 3 metų darbo patirtis).</i>	
Sudaromos galimybės globotiniams matytis su tėvais ar giminaičiais globos namuose.	<i>Mes gi visą laiką priimam. Čia yra svečių kambariukas, ateik, pabendrauk, pabūk. Mes džiaugiamės, kad tėvai ar kiti giminės ateina vaikus aplankyti (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i>	
Dedamos pastangos, kad tėvai ar artimieji, giminės vaikus paimtų vasarai.	<i>Prašom tėvų, kad vasarai savo vaikus pasiimtų (auklėtoja, 12 metų darbo patirtis). Prašom gimininių, artimųjų, kad paimtų (auklėtoja, 15 metų darbo patirtis). Kurie neturi mamos, tie paaugliukai važiuoja vasarą pas tetą. Pavyzdžiui, priprašėm, labai gražų laišką parašėm. Vienu žodžiu, palaiko ryšį bent su giminėmis, su pusbroliais. Šeimoj pabūna, pamato santykius joje, pajaučia bent kažkiek šeimos aplinką (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i>	

Globos namų darbuotojai, aptardami pastangas stiprinti ugdytinių ir jų tėvų ryšius, pripažįsta, kad dažniausiai, nepaisant auklėtojų pastangų, vyksta vienkryptis bendravimas su šeimomis; dominuoja auklėtojai, skatinantys tėvus, kad šie lankytų savo vaikus, tuo tarpu tėvai lieka pasyvūs. Globos namų darbuotojai pripažįsta, jog tik nedaugelis tėvų palaiko ryšius su savo vaikais, yra paimami į šeimą. Taip pat pokalbių analizė atskleidė skaudžią realybę – nors tėvai ir skatinami lankyti savo vaikus ir tam sudaromos sąlygos, nuolat susitikus tėvus jiems primenama, kad vaikas jų laukia, tačiau dauguma tėvų savo vaikų išvis nelanko. Aptardami egzistuojančias problemas, išskylančias siekiant užtikrinti teisę globotiniams gyventi šeimoje, globos namų darbuotojai įvardija, kad vaikų lankymąsi namuose dažnai riboja finansinės šeimos galimybės, netinkamos sąlygos joje. Kita vertus, įvardijami apribojimai pačiuose globos namuose, kai vaikai nori palaikyti ryšius su tėvais. Tai globos namų vidaus tvarkos taisyklės – ne bet kada (tik lankymosi valandomis) ir tam tikroje vietoje (svečių kambaryje) vaikai gali pasimatyti su tėvais. Taip pat pripažįstama, jog artimų ir atvirų ryšių su tėvais palaikymą sunkina pašalinio asmens buvimas tame pačiame svečių kambaryje su ugdytiniais ir lankytojais (žr. 3 lentelę).

Apibendrinus globos namų darbuotojų praktinę patirtį ir išanalizavus pokalbius galima teigti, jog darbuotojai stengiasi, kad globotiniai palaikytų ryšius su tėvais ir / ar artimaisiais, tačiau akivaizdu, kad globos namų darbuotojai nuvertina tėvų vaidmenį ir nesitiki iš jų pagalbos; įžvelgiamas tėvų veiklos, iniciatyvumo nuvertinimas, konstatuojamas akivaizdus tėvų aktyvumo stygius ir nenoras lankyti vaiko. Analizuodami sąveiką su globotinio šeima, globos namų darbuotojai deklaruoja minimalų tėvų įsitraukimą į ugdymo procesą arba jo visišką nebuvimą. Tai daro neigiamą įtaką vaiko raidai, savijautai, elgesiui. Aptardami sąveiką su šeima, globos namų darbuotojai bendravimo bei problemų sprendimo iniciatyvą prisiima sau teigdami, kad tėvai nieko negali duoti. Taip nuvertinama šeimos svarba vaiko gerovei, jo visavertei raidai, akcentuojama, kad tėvai nesirūpina savo vaikais, nepalaiko kontaktų su vaikais ir auklėtojais. Kita vertus, svarbus trikdys, neleidžiantis gerinti situaciją ir mažinti tėvų globos netekusių vaikų skaičių – ekonominė situacija. Globos namų darbuotojų teigimu, pablogėjus ekonominei situacijai, neretai darbo netekę ir be pragyvenimo šaltinio likę žmonės neturi galimybių auginti vaikų namuose.



3 lentelė. Globos namų auklėtinių ryšių su tėvais ir / ar artimaisiais palaikymo sunkumai

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
<p>Nutrūkęs ryšys su tėvais arba šio ryšio su tėvais epizodiškumas apgyvendinus vaiką globos namuose.</p>	<p><i>Atveža ir tėvų daugiau vaikai nebemato</i> (auklėtoja, 9 metų darbo patirtis). <i>Paprastai, kai atima vaikus iš jų, tai kokius metus dar lanko. Paskui rečiau, rečiau. Kartais nė metų nelanko. Visai užsibaigia</i> (auklėtoja, 4 metų darbo patirtis). <i>Dažniausiai tėvai nepasirodo. Jau trys metai vieno motina nepasirodo. &lt;...&gt; Ji nieiško savo vaiko. Jeigu jau nutarė teismas, lai pasiima ir turi valstybė jos vaikus. Ir dauguma šitaip</i> (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</p>	<p>Tėvų abejingumas savo vaikui, nutrūkęs ryšys su tėvais atidavus vaiką valstybinei globai apsunkina globotinio grąžinimo į biologinę šeimą įgyvendinimą.</p>
<p>Tėvų abejingumas savo vaikui.</p>	<p><i>Mieste sutikau, sakau: „Vaikas laukia, atvažiuokit. – Ateisiu su dukra kita, vyresne. – Kitą dieną klausiu vaiko: „Ar buvo?“ – „Ne, nebuvo“. O ji man prižadėjo, kad tikrai eis. Neišaiškinsi jai, kad tu ateik. &lt;...&gt; Neišaiškinsi tiems tėvams</i> (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis). <i>Kai ateina mamytės, tai išleidžiam apsilankyti šeimoje. Tik labai retai tai būna</i> (auklėtoja, 8 metų darbo patirtis) <i>Mano grupės, pavyzdžiui, vaikų mažai kas ateina iš tėvų, mamų. Niekas niekur neišvažiuoja savaitgaliais... Tai jie visi svajoja. Į namus nori patekti</i> (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis). <i>Laiškelius, kurie žino adresus, rašo. Ir atvirutes padaro tėveliams. Prisipiešia ir nežino, kur dėti. Tai sakau: „Pasilaikyk. Užrašyk gražiai. Ateis mama, padovanosi.“ Būna, kad ir pameta mamos nesulaukę</i> (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis). <i>Vaikai parašo laišku, niekaip iš tos mamos negauna atsakymo metų metais</i> (auklėtoja, 14 metų darbo patirtis).</p>	
<p>Apribojimai globos namuose vaikams palaikyti ryšius su tėvais.</p>	<p><i>Dabar yra atskirai kambarys, kur jie gali susitikti, gali pakalbėti. Į grupes neleidžiam. &lt;...&gt; Aišku, jei pasiprašo, įleidžiam kartais tėvus. &lt;...&gt; O šiaip yra lankymo valandos, ne kada nori ateiti</i> (auklėtojas, 14 metų darbo patirtis). <i>Kai ateina kas nors aplankyti, niekada neleidžiam vieno vaiko</i> (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis).</p>	<p>Globos namų vidaus tvarkos taisyklės ir pašalinio asmens buvimas lankymosi metu, taip pat ribotos finansinės šeimos galimybės sunkina artimų ir atvirų ryšių su tėvais palaikymą, vaiko lankymąsi tėvų šeimoje.</p>
<p>Finansinės šeimos galimybės, netinkamos sąlygos joje, ribojančios vaikų lankymąsi tėvų namuose.</p>	<p><i>Tėvai tikrai dažnai neturi sąlygų. Ateina jie pasišnekėti dažniau į globos namus. Jie gyvena tokiose sąlygose, kad negali pasirūpinti nei savim, nei tuo vaiku</i> (auklėtoja, 10 metų darbo patirtis).</p>	

***Darbo su globotinių šeimomis būtinybė.*** Tyrimas atskleidė darbo su socialinės rizikos šeimomis trūkumus, nes vadovaujantis nuo seno susiformavusia nuostata, manoma, kad atidavus vaiką globos ir ugdymo įstaigai, visos problemos kaip ir išsprendžiamos: vaikas atskirtas nuo destruktinės socialinės aplinkos, garantuojamas jo ugdymas, priežiūra, poreikių patenkinimas. Tėvai paliekami likimo valiai, negauna psichologinės, socialinės pagalbos.

Globos namų darbuotojų nuomonių struktūroje vyrauja nuostata, kad vaiko atskyrimas nuo tėvų ir atidavimas į globos namus tik laikinai išsprendžia egzistuojančią problemą. Vertindami ugdytinių biografinius aspektus, globos namų darbuotojai aktualizuoja, kad dirbama turėtų būti ne tik su vaikais, kurie eliminuojami iš tam tikros socialinės terpės siekiant juos apsaugoti nuo negatyvių reiškinių (smurto, nepriežiūros, apleistumo ir kt.), bet ir su jų tėvais, likusiais gyventi jiems įprastoje aplinkoje. Įvertinę situaciją, kad *planuotai su asocialiomis šeimom nedirbama* (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis), auklėtojai pripažįsta, kad būtina tobulinti darbą su šeimomis, atiduodančiomis savo vaikus valstybės globai (auklėtojos: 2, 8, 12, 18 ir 20 metų darbo patirtis).

Globos namų darbuotojų požiūriu, Lietuvoje taikoma vaiko globos sistema nėra efektyvi. Darbas su socialinės rizikos šeimomis minimalus ir neduoda norimų rezultatų, apsiriboja tik vaiko atskyrimu nuo šeimos, laikinai garantuojant jo ugdymą bei sveikatos priežiūrą. Tai patvirtina L. Radzevičienė (2000, 2003) teigdama, kad paėmus vaiką iš tėvų, šie žmonės paliekami likimo valiai, jiems nesuteikiama psichologinė, socialinė ar juridinė pagalba, nepadedama įveikti kritinio periodo. Kita vertus, pokalbių su globos namų darbuotojais analizė atskleidė, jog dalis jų problemų atsiradimo priežastis mato esamoje santvarkoje ir vykdomoje politikoje, kuri neretai daro neigiamą poveikį žmogaus suvokimui. Globos namų darbuotojų įsitikinimu, pašalpų mokėjimas netiesiogiai pratina socialinės rizikos šeimų tėvus gyventi vaikų sąskaita ir vengti socialiai naudingo darbo. Taigi pašalpa, gaunama už vaiką, yra mažai veiksminga. Tai tėra tik vienas iš būdų, „tam kartui“ išsprendžiančių egzistuojančią problemą ir negarantuojančių net minimalių vaiko gyvenimo sąlygų šeimoje.

Taigi, galvojant apie vaiko santykius su biologine šeima šiandien ir ateityje, siekiant vaiką grąžinti į biologinę šeimą, neišvengiamai kyla būtinybė veikti dviem kryptimis – ne tik vaiką atskirti nuo destruktinės socialinės aplinkos, bet taip pat suteikti ir užtikrinti socialinę, psichologinę pagalbą šio vaiko tėvams, juos įtraukti į auklėjamąjį, ugdomąjį darbą, skatinti tėvų norą susigrąžinti vaiką, padėti įveikti krizinę situaciją, akcentuoti jų svarbą ir reikalingumą vaikui. Tai patvirtina globos namų darbuotojai, teigdami, kad pirmiausia privalu dirbti su socialinės rizikos šeimomis, į ugdytinio ir jo šeimos santykių problemų sprendimą įtraukti įvairias institucijas, kurios turėtų dirbti su tėvais, keisti visuomenės požiūrį. Ryškios pozityvios globos namų darbuotojų nuomonių apraiškos, grindžiamos pagalba šeimoms suteikimu, jų nesmerkimu; tėvai suvokiami kaip psichologiškai pažeisti asmenys, kuriems reikalinga specialistų pagalba, visuomenės narių palaikymas, galimybės keistis suteikimas, socialinė ir psichologinė parama.

4 lentelė. Darbo su šeimomis, atiduodančiomis savo vaikus valstybės globai, būtinybė

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
Vaiko globos sistemos vertinimas.	<p><i>Kaimynai paskambino, nuvažiuoja, pakalbėjo, viskas. Kitą kartą vėl paskambino, nuvažiuavo. Jie nieko nedaro, tik tai fiksuoja faktus. O reikia, kad jie į šeimą eity. Ir kad keistų jų suvokimą, požiūrį į gyvenimą, į vaikus &lt;...&gt; darbas toks turi būt. Dirbt pirma reikia su tėvais daugiau, o paskui jau vaikus atiminėti. O dabar įsisteigėm globos namus ir varom visus iš eilės. Ir tokie, kur tėtis ir mama yra &lt;...&gt; mes paįmam vaiką (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Jiems yra patogiau iš tų pašalpy gyventi. Nes būna: „O kodėl aš turiu dirbti? Kodėl aš turėčiau, pavyzdžiui, gatves šluoti? Man geriau į rankas pinigų gauti. &lt;...&gt; iškreiptas žmogaus požiūris į darbą (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>&lt;...&gt; dabar reikia žmonėms padėti įsidarbinti visų pirma. Ne pašalpą mokėti, o darbo duoti, kad jie galėtų dirbti, save realizuoti ir vaikais rūpintis (auklėtoja, 12 metų darbo patirtis).</i></p>	Vaiko globos sistemos neefektyvumas siejamas su esama santvarka ir šalyje vykdoma politika.
Darbo su globotinių šeimomis būtinybė.	<p><i>&lt;...&gt; reikia pradėti nuo šeimų &lt;...&gt; su šeimom turi dirbti specialistai (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Pirmiausia tai reikia imtis priemonių &lt;...&gt; dirbti su vaikų šeimomis (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Su šeimom čia turi būti dirbama &lt;...&gt; su jomis turi dirbti specialistas (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Dirbti pirmiausia reikia su šeimomis, duoti šansą keistis, o paskui jau vaikus atiminėt (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p>	Globotinių tėvai suvokiama kaip psichologiškai pažeisti asmenys, kuriems reikalinga specialistų pagalba, visuomenės narių palaikymas, galimybės keistis suteikimas, socialinė ir psichologinė parama.
Tėvų savivertės didinimas, jų pasitikėjimą savimi ir savo galimybėmis patiems rūpintis savo vaiku stiprinimas, postūmio tėvams pasitaisyti davimas.	<p><i>Ir dabar mūsų šeimynoj mama pažįstama man, beveik kaimynė. Gėdijasi manęs labai. Aš jai sakau: „Tu ateik dažniau, ateik.“ Žiūriu, pati vis dažniau dažniau. Sakau, žmonės daro klaidų, gali keistis. &lt;...&gt; Dabar ji susirado kažkokį žmogų, ir jie bando tvarkytis. Aš sakau: „Vaikų teisės klausinėja, kaip tu lankai. Tu lankyk. Domėkis.“ Klausykite, ji kelias dienas iš eilės ėjo. Ji nori pasikelti. Ir mergaitės pralinksinėjo, tokios linksmesnės. Va, ko reikia. Ne viskas prarasta. &lt;...&gt; Gal žmogus turėjo problemų. Man atrodo, viską galima paaiškinti (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Buvo toks atvejis. Šeima norėjo susigrąžinti savo vaikus, šeima susitvarkė. Nereikia galvoti, kad paėmus vaiką iš šeimos, padaroma kažkas bloga vaikui ar tai šeimai. Gal kaip tik atvirkščiai – pastūmėji, kad šeima susitvarkytų. Va, susitvarkė. Norėjo susigrąžinti vaikus, važinėjo. Labai iš toli. Važiavo, lankė vaikus. Pasiėmė. Aišku, daug metų čia vaikai pragyveno, gal keturis. Bet šeima susitvarkė. Dabar vaikai vėl su tėvais, savo tikroje šeimoje. Gal reikia postūmio šeimai (auklėtoja, 10 metų darbo patirtis).</i></p>	
Institucijų, kurios dirbtų su socialinės rizikos šeimomis, įtraukimas.	<p><i>Yra tam atskiros institucijos &lt;...&gt; tegu dirba su šeimom ir neveža čia vaikų &lt;...&gt; tegu šeimas tvarko (auklėtoja, 8 metų darbo patirtis).</i></p>	
Visuomenės požiūrio į tėvus, atiduodančius savo vaikus valstybės globai, keitimas.	<p><i>Jeigu jau šeima tokia, tai visa visuomenė turi atsigręžti, o ne užsidaryti nuo jų (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p>	

Globos namų darbuotojų nuomone, būtina duoti postūmį tėvams pasitaisyti, didinti jų savivertę, stiprinti jų pasitikėjimą savimi ir savo galimybėmis patiems rūpintis savo vaiku ir už jį atsakyti, jį auginti, būtina konstruoti situacijas, kad vaikas kiek įmanoma dažniau susitiktų su tėvais, su jais matytųsi.

Remdamiesi asmeninės patirties pavyzdžiais (žr. 5 lentelę), globos namų darbuotojai pripažįsta, kad sistemingas darbas su globos namų auklėtinių šeimomis būtinas ir dėl to, kad dauguma ugdytinių, sulaukę 18 metų, iš aplinkos negaudami palaikymo, atramos ir pritarimo, grįžta į tą pačią socialinę terpę, iš kurios vaikystėje buvo paimti. Taip ir sukasi „užburta ratas“. Vertinant „užburto rato“ tęstinumo fenomeną, išryškėja ir kitas dėsnin-gumas: pakankamai dažnas reiškinys, kai globos namuose užaugusiųjų vaikai patenka į globos namus. Globos namų darbuotojai nurodė, kad jiems sunkiai sekasi tinkamai aptarti šeimos kūrimo klausimus ir analizuoti šeimos santykius. Norimo rezultato siekimą apsunkina realaus pavyzdžio, konstruojant šeimos santykius, nebuvimas. Globos namų auklėtinių rengimas šeimos gyvenimui apsiriboja tik žodiniais pamokymais, pokalbiais. Globos namų darbuotojai pripažįsta, kad globotinių nepasirengimas šeimos gyvenimui bei pakankamai dažnas „užburto rato“ reiškinys, susijęs priežastiniais ryšiais su realaus šeimos pavyzdžio nebuvimu, iškreiptu šeimos suvokimu, nemačius tinkamo pavyzdžio šeimoje, ir yra įsitikinę, kad globos namų auklėtiniai, nematę normalių santykių šeimoje, nesugeba kurti tvirtų šeimų.

Globos namų darbuotojų veiklų ir patirčių analizė atskleidė, kad sprendžiant vaiko globos klausimus, nepakanka socialinės rizikos šeimoms suteikti materialinę paramą, skirti pašalpą, fiksuoti faktus apie vaiko nepriežiūrą bei atskirti jį nuo destruktinės socialinės aplinkos ir skirti valstybinę globą. Darbuotojų įsitikinimu, būtina daugiau dėti pastangų darbui su socialinės rizikos šeimomis, duoti joms galimybę pasitaisyti, suteikti tėvams garantijas, kad jie patys galėtų išlaikyti, rūpintis ir auklėti savo vaikus. Siekiant išugdyti socialią asmenybę, akcentuojamas bendradarbiavimo su ugdytinių šeimomis procesas, skatinant juos dažniau (o ne epizodiškai) lankyti vaikus, suteikti socialinę ir psichologinę pagalbą, pagal galimybes optimizuoti socialinę aplinką, į kurią grįš vaikai bei siekti, kad globos namų ugdytiniai kiek įmanoma greičiau būtų sugrąžinti į šeimas. Reikia keisti tėvų požiūrį į vaikų auklėjimą, į darbą, ugdyti atsakomybę už vaikus, sudaryti galimybes įsidarbinti, kad žmonės galėtų realizuoti save veikloje ir išlaikyti šeimą, užtikrinti gebėjimą kritiškai analizuoti susidariusią situaciją.

**5 lentelė. Problemų, kai nėra sistemingai dirbama su globos namų auklėtinių šeimomis, vertinimas**

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
„Užburto rato“ fenomenas.	<p><i>Mes paimam vaiką. &lt;...&gt; jis gi aštuoniolikos metų dažniausiai grįžta atgal (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis). Dauguma ir vėl tęsia tas tradicijas. Ir šneki, ir vėl į tą patį liūną klimpsta (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis). Palaikymo iš šono jie neturi. Kai išeina, jiems būna aštuoniolika metų. Kas jiems patars? &lt;...&gt; šiaip labai miglota ateitis šitų vaikų. &lt;...&gt; Jis neturi buto. Tai kur jam dingti? Tai iš kur vaikas paims? &lt;...&gt; Tokia situacija vėl priverčia grįžti į tą pačią aplinką, iš kurios buvo paimtas vaikas (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p>	<p>Globos namų auklėtinis, sulaukęs aštuoniolikos metų, aplinkybių „priverstas“ sugrįžta į tą pačią aplinką – tėvų šeimą.</p>
Iškreiptas šeimos sampratos formavimasis, nepasiruošimas kurti savo šeimos.	<p><i>Gyveno vaikai globos namuose. Išėjo, sukūrė savo šeimas. Jų pačių vaikai ateina į globos namus (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Ne visi, bet tikri faktai, kad globos namuose gyvenusiųjų vaikai irgi gyvena globos namuose (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Yra tokių atvejų, kad mūsų auklėtinių tėvai irgi augo globos namuose. Tai jiems atrodo normalu, kad jie dabar auga tuose namuose. Tas uždaras ratas ir toliau sukasi. Tų vaikų nuomone: „Va, aš išeisiu iš globos namų, susikursiu šeimą ir atiduosiu vaikus į globos namus“. &lt;...&gt; kai kalbam apie šeimą, apie kūrimą, jie nemato nieko blogo, jeigu jų vaikai čia augs. &lt;...&gt; yra tokių atvejų, kai paklausi: „Kelių metų mamytė tave pagimdė?“ Atsakymas: penkiolikos šešiolikos. Tai jie irgi nieko blogo nemato, jeigu dabar turėtų vaikelį (auklėtoja, 2 mėn. darbo patirtis). Jie nepasiruošę kurti savo šeimą, ir vėl nukenčia vaikai. Grįžo į provinciją &lt;...&gt; Kažkokį draugelį susirado. Užtekdavo tokio draugelio – pijokėlio. Va, ir šeima, va, ir vaikiukai iš to (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Šeima, man atrodo, yra visko pradžia. Ir gėrio, ir blogio. Būtent, kokį pavyzdį mato šeimoje. Iš kur jiems žinoti, kaip formuoti, kai nebuvo tinkamo auklėjimo (auklėtoja, 20 metų darbo patirtis).</i></p>	<p>Gyvenant globos namuose, tinkamo šeimos pavyzdžio nebuvimas, iškreiptas šeiminių santykių suvokimas apsunkina sėkmingų šeiminių santykių kūrimą ir plėtotę.</p>
Sunkumai formuojant šeimos ir jos kūrimo sampratą gyvenant globos namuose.	<p><i>Bandai aiškinti, kad turi pirmiau užaugti, susirasti darbelį, vyrą ir vaikų turėt tik tuomet, kai turi normalią šeimą (auklėtoja, 2 mėn. darbo patirtis).</i></p>	

**Globos namų auklėtinių integravimas į globėjų šeimas.** Kaip parodė tyrimo rezultatai, dalis globos namų darbuotojų, įvertinę šeimos svarbą asmens raidai, pripažįsta, kad šeima kartais būna ne tas socialinis institutas, suteikiantis vaikui visavertės socialinio ugdymo(si) sąlygas ir atkreipia dėmesį į tai, kad būtina skatinti auklėtinių integravimą į globėjų šeimas. Tyrime dalyvavusių darbuotojų įsitikinimu, globotinių integracija į šeimas būtina, kadangi dauguma jų, augę nuo ankstyvosios vaikystės ar net nuo kūdikystės valstybiniuose globos namuose, yra nematę namų aplinkos (žr. 6 lentelę).

Globos namų darbuotojai pabrėžia tiek trumpalaikės pagalbos, tiek visiškos globos svarbą, bendravimo su bendraamžiais iš šeimų, teikiant pozityvaus bendravimo modelius, aktyvinimą, globos namuose gyvenančių vaikų integracijos į tinkamo pavyzdžio šeimas būtinybę. Akcentuojamas šeimų skatinimas priimti globos namų auklėtinius pas save savaitgaliams ar atostogoms, vasarai (3 nuomonės). Globos namų darbuotojų įsitikinimu, skatinant globos namų auklėtinių į(si)traukimą į globėjų šeimas, globotiniai turėtų galimybę matyti ir mokytis tinkamo elgesio, pamatytų tikros šeimos gyvenimą, įgytų gyvenimiškų įgūdžių. Darbuotojų nuomone, globotinius integravus į šeimas, jie būtų geriau pasirengę kurti savarankišką gyvenimą, sėkmingiau prisitaikytų visuomenėje, todėl, planuojant veiklą, stengiasi kuo daugiau šeimos parodyti, kad vaikai pabūtų šeimoje (auklėtoja, 12 metų darbo patirtis), ieško išorinių resursų jų problemoms spręsti, aktyvina ryšių su globotinio giminėmis palaikymą, yra suinteresuoti, kad auklėtinius į šeimas paimtų globoti savaitgaliais ar atostogoms, kad globotiniai turėtų galimybę pamatyti santykius šeimoje. Teigiama, kad globos namų auklėtiniai paimami savaitgaliais ar atostogoms į šeimas (auklėtoja, 12 metų darbo patirtis). Tačiau globotinio paėmimas į šeimą yra palyginti retas reiškinys: *Retai kas pasiima vaiką iš miesto. Dabar dar mažėja. Anksčiau, būdavo, daugiau vaikų į šeimas vesdavosi* (auklėtojas, 14 metų darbo patirtis). Dažni atvejai, kai patys globos namų darbuotojai yra geranoriški ir pozityvai nusiteikę priimti globotinius į savo šeimas, integruoja į savo šeimas. Iš pasisakymų matyti, jog darbuotojai dažnai pasikviečia pas save auklėtinius savaitgaliui, sudaro galimybę bendrauti su savo vaikais, savo šeimos narius skatina palaikyti ryšius su globotiniais. Darbuotojai išvelgia apsisprendimo pasiimti vaiką į savo šeimą prasmingumą, teigiamą poveikį ugdytiniui.

**6 lentelė. Globos namų auklėtinių integravimas į globėjų šeimas: galimybės, perspektyvos ir asmeninės globos namų darbuotojų patirtys**

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
<p>Globotinių integracijos į tinkamo pavyzdžio (globėjų) šeimas būtinybė.</p>	<p><i>Manau, kad teigiamai veikia leidimas vaikam pabūti šeimoje, pamatyti jų gyvenimą iš vidaus. Jie pripranta paskui prie šeimų, mato pavyzdį (naktinė auklėtoja, 12 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Reikia praplėsti vaikų ryšius su kitais, į šeimas įtraukti juos. Gerai būtų, kad su šeimom daugiau bendrautų. &lt;...&gt; Į tinkamo pavyzdžio šeimas juos integruoti (naktinė auklėtoja, 12 metų darbo patirtis). Kad kuo mažiau tas vaikas būtų čia, globos namuose, kad jį paimtų kuo dažniau į šeimą (auklėtoja, 4 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Kiek įmanoma, kad vaikas praleistų daugiau laiko šeimos aplinkoje (auklėtoja, 10 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Kad per atostogas nė vieno vaiko neliktų globos namuose. Kad šeimos pasiimtų. Nors trumpam, kad jie kitos aplinkos pamatytų, kitaip būtų (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p>	<p>Integravus globos namų auklėtinius į globėjų šeimas, formuojasi neiškreipta šeimos ir jos kūrimo samprata, globotiniai turi galimybę matyti ir mokytis tinkamo elgesio, pamato tikros šeimos gyvenimą, įgyja gyvenimiškų įgūdžių.</p>
<p>Tinkamo elgesio mokymosi, tikros šeimos gyvenimo pamatymo, gyvenimiškų įgūdžių įgijimo galimybė globotinius integruvus į globėjų šeimas.</p>	<p><i>Pamatytų, kokie santykiai ten šeimose. Kad tas modelis šeimos daugiau vaikam būtų priimtinas (auklėtoja, 9 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Matytų šeimos pavyzdį, santykius, buitį &lt;...&gt; už juos čia viskas padaroma, tai jie nelabai ką ir žino. O ten pamatytų realų, tikrą gyvenimą su apsipirkimais, maisto ruošą, ūkio tvarkymu (auklėtoja, 14 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Kad jie būtų išleidžiami pas draugus. &lt;...&gt; jeigu būtų išleidžiami, pamatytų daugiau to gyvenimo už globos namų sienų. Ir šeimoje kaip bendrauja, su tėvais. Ir kaip namai atrodo, jie pamatytų. Yra namie tėvų kambarys, yra vaikų kambarys. Kad šeimos aplinką pamatytų (auklėtoja, 4 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Šeimose elgesį vaikų su tėvais. Kad plėstųsi jų teigiamų pavyzdžių ratas (auklėtoja, 3 mėn. darbo patirtis).</i></p> <p><i>Jeigu berniukas, tai kad, pavyzdžiui, malkas pakapotų ar kokį kitą darbą pasimokytų dirbti (auklėtoja, 12 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Iš mūsų paima ir savaitgaliais, ir šventėm, ateina žmonės. Paruošia, pamoko juos, sako: „Aš pamokinau valgyt padaryti“ &lt;...&gt; Parodo, kaip gyvena. Vis tiek pajaučia to tikro šeimos gyvenimo (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p>	

Pasisakymų reikšmės ir prasmės	Pasisakymai – empiriniai indikatoriai	Interpretacija
<p>Globos namų darbuotojų praktinė patirtis (dedamos pastangos) siekiant, kad globotiniai būtų integruoti į šeimas.</p>	<p><i>Mes vasarai stengiamės, kad arba tėvai netgi paimtų, ar giminės. Paimtų vaikus, kad jie pabūtų toj šeimos aplinkoj, tikroje šeimoje. To labai reikėtų mūsų vaikams (auklėtoja, 10 metų darbo patirtis).</i></p>	
<p>Globos namų darbuotojų patirtys pasiimant globotinį į savo šeimą.</p>	<p><i>Nusivedžiau pas save į namus: „Tai jūs čia gyvenat? O čia lova?“ Jie tiek viskuo stebėjosi. „O tai čia jūs valgyti verdat?“ &lt;...&gt; Ir mergaitės domisi, akys didelės. Jie tuos mano namus apžiūrinėjo kaip kokį muziejų (auklėtoja, 4 metų darbo patirtis). Šeimininkėlė turi pasiėmusi mergaitę. Globą užsidėjus. Čia daug tokių darbuotojų, kurios pasiima vaikus pas save į šeimas. Ne pastoviai, bet vedžiojasi. Vasarai pasiima. Tikrai daug pasiima (auklėtoja, 2 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Ir aš dažnai vesdavausi ir dabar veduosi vaikus. Aš ne vieną globoju. Be mano pagalbos, kažin ar būtų išsikapstę (auklėtojas, 14 metų darbo patirtis); Namo parsivedu. Pagloboju namuose. Oi, aš jau nuo seniai. Kai pradėjau dirbti, ir vis imu. &lt;...&gt; Daug esu globojusi. Savo vieną sūnų turiu tik. Tie santykiai nenutrūksta su vaikais. Ir poveikis yra (auklėtoja, 18 metų darbo patirtis).</i></p> <p><i>Mano durys visą laiką atidarytos šiems vaikams. &lt;...&gt; Jie pas mane namuose yra kaip savi. Mergaitės, kai buvo atėjusios, tai vyras sako: „Gerai, einu į parduotuvę.“ Saldainių ar sausainių nuperka. Jos sako: „Ale, koks jūsų vyras geras“ (naktinė auklėtoja, 12 metų darbo patirtis). Savo sūnui sakau: „Bendrauk su jais,“ &lt;...&gt; ateina, prie kompiuterio rašo dainas visi kartu. Jie jaučiasi savi. Įsitraukia. &lt;...&gt; Berniukai ateina pas mane į namus, aš juos priimu (naktinė auklėtoja, 12 metų darbo patirtis).</i></p>	

Pokalbių analizė atskleidė, kad globos namų darbuotojai, akcentuodami šeimos svarbą asmens raidai, pripažįsta, kad šeima, kaip socialinis institutas, ne visada suteikia ir sudaro vaikui visavertės socialinės raidos sąlygas. Tokiu atveju, darbuotojų įsitikinimu, būtina skatinti globotinių integravimą į globėjų šeimas, atiduoti vaikus į patikimas, juos mylinčias šeimas, kurios būtų pasirengusios tiek psichologiniu, tiek pedagoginiu, tiek moraliniu bei teisiniu požiūriu globoti vaiką.

Straipsnyje pristatomo tyrimo rezultatai gali būti svarbus pagrindas informuojant visuomenę ir su tėvų globos netekusiais vaikais dirbančius specialistus apie situacijos gerinimo galimybes. Gilesnis šios problemos supratimas galėtų prisidėti tobulinant globos namų auklėtinių teisės gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimo sistemą. Kita vertus, tyrimo išvados leidžia numatyti gaires tolesnei šios problemos teorinei ir empirinei analizei.



## Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros analize galima teigti, kad šeima yra pirminis augimo institutas, palankiai veikiantis vaiko psichiką, skatinantis jo protinę ir dorovinę vystymąsi, vertybių, elgesio normų formavimąsi, visapusiškai patenkiantis emocinius poreikius, suteikiantis ankstyvąją socialinę patirtį.
2. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė globos namų darbuotojų **pasiekimus** siekiant užtikrinti teisės globotiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą:
  - Globos namų darbuotojai, pripažindami vaiko ir jo tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio santykių svarbą vaiko psichosocialinei raidai, stengiasi stiprinti ugdytinių ir jų tėvų ryšius: konstruoja situacijas, kad vaikai kiek įmanoma dažniau susitiktų su tėvais, su jais matytųsi, taip pat aktyvinamas ryšių su globotinio giminėmis ir artimaisiais palaikymas.
  - Globos namų darbuotojų veiklų ir patirčių analizė atskleidė, jog ieškoma išorinių resursų globotinių problemoms spręsti: skatinamas vaikų įtraukimas į globėjų šeimas, siekiama, kad auklėtinius į šeimas paimtų globoti savaitgaliais ar atostogoms, neretai ugdytiniai lankosi pačių globos namų darbuotojų šeimose.
3. Kokybinio tyrimo metu įvardytos **problemos bei trūkumai**, apsunkinantys teisės globos namų auklėtiniams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą:
  - Išsakomas nerimas dėl globos namų auklėtinių tėvų pasyvumo, abejingumo savo vaikams. Globos namų darbuotojai pripažįsta, kad dažniausiai vyksta vienkryptis bendravimas su globotinių šeimomis, kur dominuoja darbuotojai, skatinantys tėvus, kad šie lankytų savo vaikus, tuo tarpu globotinių tėvai lieka pasyvūs.
  - Komentarai atliekant tyrimą leidžia teigti, kad nepakankamai dėmesio skiriama globos namų auklėtinių teisės gyventi šeimoje įgyvendinimo problemoms spręsti. Globos namų darbuotojų įsitikinimu, sprendžiant vaikų globos klausimus, nepakanka socialinės rizikos šeimoms suteikti materialinę paramą, skirti pašalpą, fiksuoti faktus apie vaiko nepriežiūrą bei atskirti jį nuo destruktinės socialinės aplinkos ir skirti valstybinę globą.
  - Globos namų darbuotojų požiūriu, sprendžiant globotinių gerovės klausimus ir siekiant jų teisės gyventi šeimoje įgyvendinimą, būtina tobulinti darbą su šeimomis, atiduodančiomis savo vaikus valstybės globai. Pabrėžiamas poreikis teikti globotinių tėvams socialinę ir psichologinę pagalbą, juos įtraukti į auklėjamąjį, ugdomąjį darbą; į ugdytinio ir jo šeimos santykių problemų sprendimą būtina įtraukti įvairias institucijas, kurios dirbtų su tėvais; duoti postūmį tėvams pasitaisyti, stiprinti jų pasitikėjimą savimi ir savo galimybėmis patiems rūpintis savo vaiku ir už jį atsakyti; skatinti tėvų norą susigrąžinti vaiką ir jį auginti šeimoje, akcentuoti jų svarbą ir reikalingumą vaikui.
  - Įvardijama, kad gyvenant globos namų sąlygomis, globotiniams formuojasi iškreiptas šeimos suvokimas. Ižvelgiamas globos namų auklėtinių rengimo šeimyniniam

gyvenimui neperspektyvumas, kai dažniausiai apsiriboja tik žodiniais pamokymais, pokalbiais. Darbuotojų įsitikinimu, nesant realaus pavyzdžio šeimoje, globotiniai nesugebės kurti tvirtų šeimų.

- Įvertinę šeimos reikšmę vaiko raidai, globos namų darbuotojai pabrėžia tiek trumpalaikės pagalbos, tiek visiškos globos svarbą, integravimo į tinkamo pavyzdžio šeimas būtinybę. Laikomasi nuostatos, kad globotinių integravimas į globėjų šeimas palengvintų socializacijos procesą, padidintų galimybes tėvų globos netekusiems vaikams sėkmingiau kurti tvirtas šeimas, konstruoti šeiminius santykius.

### **Rekomendacijos**

Siekiant užtikrinti teisės vaikams gyventi tėvų ar globėjų šeimoje įgyvendinimą, remiantis mokslinės literatūros analize ir tyrimo išvadomis, teikiamos šios rekomendacijos:

- Šeimos įstatymai ir jų taikymas turi užtikrinti šeimos ir jos vaidmens visuomenėje stiprinimą, šeimos vertybių puoselėjimą, šeimos narių tarpusavio atsakomybę už šeimos išsaugojimą ir vaikų auklėjimą, tėvų kaip pirmųjų ir svarbiausių vaiko ugdytojų vaidmens stiprinimą.
- Šeimos politikos veiksmų kryptys turėtų būti orientuotos į vaiko saugumo šeimoje užtikrinimą, tėvų atsakomybės už vaiko (-ų) auklėjimą stiprinimą siekiant sudaryti palankias sąlygas vaikui (-ams) augti biologinėje tėvų šeimoje, teikiant tinkamą paramą bei pagalbą šeimai ir vaikui (-ams).
- Socialinę pagalbą ir paramos sistemą orientuoti ne į socialinių išmokų mokėjimą, o į prevencinį darbą ar paslaugų šeimai teikimą skatinant tėvus susigrąžinti vaiką į šeimą, siekti užtikrinti socialinės rizikos šeimų tėvus integruotis į darbo rinką.
- Ypatingą dėmesį reikia atkreipti į vaikų ir tėvų santykių kokybės išlaikymą ir stiprinimą. Dirbant su globotinių tėvais, skatinti jų pasitikėjimą savimi, tinkamų bendravimo su vaikais įgūdžių susiformavimą, jų atsakomybės už savo veiksmus santykiuose su vaikais, jausmą. Tėvams reikia padėti suvokti savo svarbą ir reikšmingumą vaikui, formuoti socialinius gebėjimus ir stiprinti motyvaciją savarankiškai tvarkyti savo gyvenimą, auklėti savo vaikus.
- Rengti ir įgyvendinti švietimo ir socialinės pagalbos programas, padedančias atkurti pozityvią šeimos patirtį, tuo ugdant jos neturinčių asmenų (našlaičių, globos namuose augusių) drąsą ir gebėjimą kurti šeimą įsipareigojant atsakyti už savo vaiko psichosocialinę raidą.
- Kadangi gyvenimas šeimoje kartais nėra palankiausias asmens visavertei socializacijai, skatinti vaikų integraciją į globėjų šeimas, siekiant mažinti vaikus globojančių institucijų skaičių. Organizuojant vaikų globą reikia atsižvelgti į tai, kad globėjų šeima būtų pasirengusi tiek psichologiniu, tiek pedagoginiu, tiek moraliniu bei teisiniu požiūriu globoti vaiką (-us).

## Literatūra

- Andriekienė, R. M., Seneckaitė, J. (2001). Vaiko socialinis patyrimas šeimoje ir ikimokyklinėje įstaigoje. *Pedagogika*, 49, 31–43.
- Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: VU.
- Bajoriūnas, B. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara.
- Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika*. Vilnius: VPU.
- Barkauskaitė, M., Kvieskienė, G. (1999). Vaikų globa ir rūpyba Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę. *Socialinis ugdymas, 1 dalis*, 28–52.
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. II dalis*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss. In *Loos: Sadness and Depression*. New York: Plenum Press, 11.
- Braslauskienė, R. (2000). *Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose (socialinis ir psichopedagoginis aspektas). Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*. Klaipėdos universitetas.
- Cicchetti, D., Toth, S. L., Hennessy, K. (1993). Child maltreatment and school adaptation: Problems and promises. In D. Cicchetti, S. L. Toth (Eds.). *Child abuse, child development and social policy*, pp. 301–330.
- Dadds, M. R., Heard, P. M., Rapee, R. M. (1991). Anxiety disorders in children. *International Review of Psychiatry*, 3, 231–241.
- Dodge, K. A., Coie, J. D. (1987). Social-Information-Processing Factors in Reactive and Proactive Aggression in Children's Peer Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53 (6), 1146–1158.
- Hukkanen, R., Sourander, A., Bergroth, L., Piha, J. (1999). Psychosocial factors and adequacy of services for children in children's homes. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8 I (4).
- Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
- Juodraitis, A. (2003). Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos. *Socialinis darbas*, 1 (3), 30–40.
- Juodraitis, A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai: ŠU.
- Kairienė, B. (2002). *Jaunuolių, patyrusių tėvų agresiją, psichosocialinė raida ir pedagoginės korekcijos galimybės*. Daktaro disertacijos santrauka, socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: VDU.
- Kairienė, B. (2005). Jaunuolių psichosocialinės raidos ypatumai dėl šeimoje patirtos agresijos. *Pedagogika*, 77, 119–123.
- Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Litvinienė, J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: KU.

- Lupien, S. J., King, S., Meaney, M. J., McEwen, B. S. (2001). Can poverty get under your skin? Basal cortisol levels and cognitive function in children from low and high socioeconomic status. *Development and Psychopathology*, 13, 653–676.
- Pikūnas, J. (2000). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
- Pileckaitė-Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
- Radzevičienė, L. (2000). Ankstyvojo amžiaus deprivuotų vaikų psichosocialinės raidos bruožai. *Pedagogika*, 45, 92–100.
- Radzevičienė, L. (2003). Kūdikių namų auklėtinių tėvų socialinės reabilitacijos aspektas. *Socialinis darbas*, 2 (4), 57–67.
- Rupšienė, L. (2001). *Šeimotyros įvadas (studijų knyga)*. Klaipėda: KU.
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: KU.
- Sakalauskas, G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius.
- Samašonok, K., Gudonis, V., Juodraitis, A. (2010). *Institucinio ugdymo ir adaptyvaus elgesio dermės modeliavimas. Monografija*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Samašonok, K., Žukauskienė, R. (2004). Globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, mokyklinės adaptacijos ir kompetencijos ypatumai. *Socialinis darbas*, 3 (2), 119–129.
- Vaitekoniene, V. (2001). Žmogaus raida: svarbiausieji psichosocialinės vaiko ir paauglio raidos aspektai. Šeimos įtaka. In *Nepilnamečių kriminalinė justicija*. Vilnius: LTU.
- Vorria, P., Wolkind, S., Rutter, M., Pickles, A., Hobsbaum, A. A (1998). Comparative Study of Greek Children in Long-term Residential Group Care and in Two-parent Families: Social, Emotional and Behavioural Differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 39 (2), 225–236.
- Žukauskienė, R., Leiputė, O. (2002). Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai. *Socialinis darbas*, 2 (2), 106–115.
- Žydžiūnaitė, V. (2001). *Slaugos mokslinių tyrimų metodologijos pagrindai*. Vilnius: Slaugos darbuotojų tobulinimosi ir specializacijos centras.
- Дружинин, В. (1996). *Психология семьи*. Москва: КСП.
- Прихожан, А. М., Толстых, Н. Н. (2005). *Психология сиротства*. Москва: ПИТЕР.
- Ярославцева, И. В. (2002). Депривированный подросток: личностный и психофизиологический потенциал адаптации. *Дефектология*, 5, 28–32.

# The Implementation of the Right to Live in the Families for the Children from the Child Care Home: Approach of the Workers of Child Care Home

Kristina Samašonok

University of Applied Sciences, Faculty of Business Management, Department of Management,  
Didlaukio St. 49, 08303 Vilnius, Lithuania, samasonok@gmail.com

---

## Summary

The importance of family and quality of relations between its members is very important to the process of personal development. The child's separation from his parents and placement in care homes have long-term consequences to the development of the child. After evaluation of the importance of family for psychosocial development of personality, the attention should be drawn to improve the system of child care for children without parental care. Increasingly it is considered to ensure the child's right to live the family life, also to return children living in child care homes to their biological parents and to integrate families of foster parents.

According to the current situation, the article reveals what trends prevail in practice of home care workers in order to ensure that children live in the families of the biological parents or foster parents. Also the article helps to evaluate the strengths of achievements in performance of employee as well as perceive the existing problems and provide the prospects for improvement of the situation and possible changes. In order for the children not to live at the child care homes, but in families with their parents or guardians, the question arises: what kind of effort has been made by care home staff to ensure the rights of children to live with parents or with a foster family? The aim of the study is to assess the context of the situation from the position of home care workers in order to ensure the right of children to live in the families of parents or foster parents.

The peculiarities of the implementation of the right for children from care home to live in the family were analyzed. The study involved 17 care home staff and was based on their view and personal work experience. A semi-standardized interview method has been applied to get to know the strengths of performance achievements of care home staff, also to reveal the problems and shortcomings impeding the right of children from care home to live in the family with parents or foster parents and to provide the improvement techniques for the implementation of the child care system.

Interviews revealed that the care home staff admits the importance of the relationship between the child and his parents and other family members for the psychosocial development of the child and try to strengthen the relationship between children and their parents. Child care home staff constructs situations for children to meet with parents as often as possible, activate and support communication with the relatives and the loved ones of the ward. The external resources are searched to solve the problems of the wards: children are incorporated into foster families,

stimulate foster families to take care of the wards for weekends or holidays, also wards visit the families of home care workers.

However, the analysis of activities and experiences of care home staff revealed that not enough attention is paid to solve the problems of wards' right to live in the family. According to the current situation, care home staff express concerns about the passivity of foster parents and indifference to their children. The care home staff recognizes that usually the one-way communication takes place with families. The employees of child care home dominate by promoting parents to visit their children, while parents remain passive. On the other hand, care home staff believe that solving child custody issues is not enough to provide material support to families of social risk or to record the facts about child neglect, as well as to distinguish it from the destructive social environment and to provide public care. Comments of the research suggest that while solving the questions of welfare of wards and their right to live in the family, it is necessary to improve the work with families that pass on their children's care to the state custody. It is important to provide parents of wards social-psychological support, to involve them in educational work and solution of relationship problems between ward and his family also it is necessary to include a range of institutions that work with parents. Workers believe that parents need to be given impetus to reform and strengthen their self-confidence and their own capabilities to care of their child and take the responsibility; also it is necessary to encourage parents to get the children back and bring them up the family, to emphasize their importance and necessity to the child.

While discussing the opportunities for wards to live in the family, care home staff emphasize the importance of short-term assistance and full care as well as the need to integrate wards into adequate families. It is considered that the integration of the wards into foster families increase the opportunities for children deprived of parental care to build successfully strong families and construct a family relationship. The care home staff agree that living in a care home, foster children form a distorted perception of the family. It is possible to notice the lack of perspective regarding the preparation of foster children and teenagers for their future family life because usually the solutions of problems are restricted to oral remarks or conversations in care homes. Workers of care home believe that the absence of a real family model for wards will impede them to build strong families in the future.

Some of the most successful assumptions that could help to reduce rising number of child care institutions are: social assistance and support system in targeting prevention work; provision of services to families by encouraging parents to get the child back to a family; to ensure that social risk families could integrate into the labor market; education and social assistance programs that help to restore a positive family experience, thereby educating the orphans, that grew up in foster homes; education about a family life; the integration and preparation of children psychologically and educationally; taking care of the child's, families morally and legally.

---

**Keywords:** *child care homes, child care for children without parental care.*

---

Įteikta / Received 2014-12-14  
Priimta / Accepted 2015-01-12